

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolasznanatórium
Budapest

Kőrösi Csoma Sándor

Születésének 210. évfordulóján idézzük emlékezetünkbe emberi nagyságát, szelleme örökségét! Legendás alakja jelképe lett a világba szétszóródott magyarság helytállásának, a legmagasabb célokra törő szellemi igényességnek mint a megmaradás egyetlen útjának. Tisztelik szerte a világban a Temzétől a Gangeszig: Eurázsia mindkét felén, a tudomány hőseként.

„Minden magyarban él valami Kőrösi Csoma lelkesültségéből, a kalandvággyal párosult tudásslámpájából, a világgá sodródott fiú nyugtalanságából, aki könyvtárakon és őserdőkön fúrja át magát, hogy elveszett szülei nyomára akadjon” – mondja *Illyés Gyula*.

Széchenyi István: „Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt, kitartó hazafiságtól lelkesítve – Kőrösi Csoma Sándor – bölcsőjét kereste a Magyaroknak, és végre összeroskadt fáradalma alatt. Távol a hazától alussza örök álmát, de él minden jobb magyarnek lelkében.”

Káldi János 1967-ben megjelent verse, *KŐRÖSI CSOMA MONOLÓGJA* egyéni lírával szól a nagy példáról, a közösségért értelmesen föláldozott élet szigorú becsvágyával: „Nem akarok eltűnni nyomtalan, ... (tudom, hogy ennek ára van) ... megyek a szüntelen-újuló jégzengésben, (az elszántság súlyos szerzetes-öltönyében,) összeszorított fogakkal, végzetesen egyedül.”

Kőrösi Csoma S. levele Neumann Fülöphöz. Kalkutta, 1832. április 30-án.

„Lelkünkben van valami kielégíthetetlen vágy, hogy az igazságot megismerjük.”

Magyari Lajos: „Csoma Sándor naplója: – Ki verte meg azt a kisfiút az utak igézetével, dobogni ki lopott bele nyugtalan szívet...?”

Híres és merész magyar Ázsia-utazó, orientalista, a tibeti nyelv első európai kutatója, a tibeti filológia megalapítója szegény sorsú székely-magyar katonai szülők gyermeke. Nagyenyed nincs közel Kőröshöz: a Küküllő meg a Maros völgyében haladva 250–300 km északnyugatra, lovon meg szekéren is több napi utat jelentett. Csoma Sándor 10 éves korában gyalogszerrel tette meg e nagy utat édesapjával Kőrösről. Atyja az úton egy magyar forintot költött rá, de sohasem többet aztán. Hogy egyetlen forint hazai segítségével elvégezhesse tanulmányait, a híres főiskolán, az a kollégium szervezetének s a maga vasakaratának, szorgalmának volt köszönhető. Hamarosan árván maradt. A maga erejéből kellett helytállnia. 15 évesen már kitűnt a tanulásban Nagyenyeden, s elvégezve a főiskolát, ugyanott lett tanár. Felébredt benne a vágy az ősök ismeretlen honának felkeresésére. 1815-ben angol ösztöndíjjal a németországi göttingeni egyetemen keleti (arab) nyelvtudományokkal foglalkozott. Hatszáz év múltán, Julianus barát nyomán, 1819 őszén, gyalog indult el a fehér szarvas után. November 23-án kelt útra, és 5 nap múlva a Vöröstoronyi-szorosnál lépte át szülőhazája határát. Útlevele szerint „egy zöld viaszosvászon tarisznya” volt minden holmija. Így gyalogolt egy szál vándorbottal délnek. Törökországon, Iránon, Afganisztánon és Indián át jutott Nyugat-Tibetig (Sadákh). Ott azonban anyagi eszközök hiányában vissza kellett fordulnia. Ekkor találkozott W. Moorcroft angol utazóval, aki a tibeti nyelvkutatásra terelte figyelmét. Ezt követően éveket töltött Csoma kolostori cellákban a tibeti nyelv és lámaval-lás tanulmányozásával. A zanglái lámakolostorban 1823–24-ben kegyetlen nélkülözések közt eltöltött 2 év alatt rakta le a tibeti nyelvészet alapjait. Összeírt 40 ezer tibeti szót. Bejárta egész Tibetet s a Himalája völgyeit, alaposan, forrásaiból tanulmányozta a tibeti nyelvet és irodalmat.

Elkészítette a *tibeti nyelv első nyelvtanát és a tibeti-angol szótárt*. Annak ellenére, hogy sokéves alapos munka feküdt a műben, Csoma szerényen „kísérletnek” nevezte szótárát. Érdekesség a címlapján – bár a munkát a brit kelet-indiai kormánynak ajánlotta –, szokatlan módon a maga neve alá odaírta származását is: „Siculo-Hungarian of Transylvania” = „Székely-magyar Erdélyből”. Hadd tudja a világ, hogy a brit Kelet-Indiában megjelent mű mégsem angol alattvaló munkája, hanem magyar tudós fáradságának gyümölcse. Ezenkívül tudományos cikkeket is írt angol folyóiratokba, s az angol misszionáriusoknak számos liturgiát, zsoltárokat, imakönyveket fordított le tibeti nyelvre. Föltárta az északi buddhizmus addig ismertlen irodalmát. Magatartása, emberi erényei, lelki nagysága példázat-értékű.

A keleti, buddhista lelkiület befolyása méginkább zárkózottá, elmélyültté tette. Tibeti kolostorok cella-szobáiban elszigeteltségben lakott és dolgozott, aludt és alkotott, ami számára a tökéletes önátadást-beleélést jelentette. Feltűnő vonása volt a magyar tudósnak, hogy vonzódott az ott lakó keletiekhez, átvette életmódjukat, viseletüket. Keveset költött magára. Ruházata helyben készült, vastag darócszövetből állt, és a bennszülöttekkel étkezett. Vonzalma őszinte volt, hisz őt nem vezették politikai célok, csupán a tudomány szeretete. 12 ezer km-nél hosszabb, alig ismert utat járt be főként gyalog és magányosan. Kitűnő nyelvtelenség volt. Nyelvismerete 16 nyelvre terjedt ki. Tudományművelésének kettős arca: ázsiai és európai. Sajátos szerepet tölt be a két nagy civilizáció, az ősi Kelet s az új arcú Európa között. 23 éven át élt idegenben, s szívéből mégsem tűnt el az ithoni tájak és jóbarátok képe. Ifjúból öreg, családtalan, magányos ember lett, de a régi tűz sohasem hűlt ki, a régi álom sohasem mosódott el szívében.

Az önzetlen, tántoríthatatlan helytállás mellett jellemvonásához tartozott, hogy kizárólag hivatalos forrásból eredő támogatást vett igénybe, úgy okoskodva, hogy azt munkájával viszonzni is tudja. Kalkuttában történt vele, hogy az angol társaság tudományos érdemei jutalmául az Asiatic-Society könyvtárnokává nevezte ki, mely munkát oly lekiismeretesen és pontosan végezte, hogy a társaság havi 200 rupia tiszteletdíjat akart adni neki, Csoma azonban ezt nem fogadta el. Közben érkezett az az összeg is a részére, melyet az 1830-i országgyűlésen gyűjtöttek neki. Önzetlenségeként, mivel az angoloktól kapott munkadíjakból szerényen meg tudott élni, a részére idehaza gyűjtött segítyt megköszönte, de visszaadta az illetőknek. Két nagy munkájából 25 hazai könyvtárnak küldött ajándékpéldányokat. Ekkor már nagy tiszteltben állt az angol tudósok előtt is. Pedig sohasem jutott részére az utazáshoz kényelem, biztonság. Hátrányos feltételek mellett, a nélkülözést is vállalva, emberfeletti küzdelme és fáradozása hozta a méltó elismerést. A tibeti-angol szótárához írt előszavában olvashatjuk: – Nem tartozom azok közé a tehetős európai úriemberek közé, akik a maguk költségén, élvezetből és kíváncsiságából utaznak: inkább csak szegény diák voltam, akinek az volt a vágya, hogy felkeresse Ázsia különböző országait, amelyek a múlt időben oly sok emlékezetes történés színhelyei voltak, hogy megfigyeljem a népek szokásait, megtanuljam nyelvük.

Befejezve tibetista tevékenységét, 58 évesen még elindult az őshaza felkutatására. Ismét eredeti célját akarta követni. Akkori meggyőződése szerint ugyanis a dzsungar nevű nép, mely Laszától ÉK-felé, Kína határán lakik, lett volna az a nép, melyben végre a magyarok rokonait az ősök ivadékait feltalálhatja, amire a nyelvrokonság s a történeti források utaltak. 1842-ben elindult a Nagy-Tibet felé. Útközben, a Himalája lábánál, a mocsaras Terai vidéken átkelve megkapta a félelmetes trópusi maláriát. Darjeelingben ágynak esett, és 6 napi szenvedés után fejezte be küzdelmes életét. Nyughelye ott van, ahol a Mount Everest, a legmagasabb csúcs állít fölé méltó emlékjelet. Híre, neve egyre terjed a nagyvilágban. Valóra válnak az erkölcsi példázati szavak, melyeket tibeti nyelvtanába is befoglalt: Saját országában tisztelik a királyt, de a tudóst, mind e világban tisztelik.

A tudomány ügyében végzett munkálkodásának eredményei testesítik meg az ő legkülönb és igazi emlékművét.

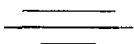
Alakja szépirodalmunkban a jellem, a nemzetnevelés közösségi mércéje.

A hegyre tartott, hol örök derű vár
És egyre telt, csak telt a pergament...
(Juhász Gyula: Ének Kőrösi Csomáról.)

Jókai Mór 1872-ben az *Eppur si muove* oldalain állított emléket a nagy vándornak, a helytállás és a honszeretet hőseként.

Kőrösi Csoma Sándor a magyar képzőművészetben is testet ölt. Pécsmecsekalján szobra talpazatán olvasható: – A magyar tudománynak fénylő csillaga. Ázsia bátor kutatója, ki az őshazát keresve ment keletre, hol hősi önfeláldozással tört utat. Míveivel fényes hírt vívott ki magának és kicsiny hazájának.

Művein nem fog az idő. Munkáit változatlan formában kiadják napjainkban is. Kiállták az idő próbáját. Neve nem fog eltűnni soha nyomtalan. Küzdelmekkel teli élete pedig az elkötelezett hivatástudat eszményképe lesz mindörökké.

Tisztelt Előfizetőinkhez!

Mindenképpen bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük tisztelettel minden kedves Előfizetőnket, hogy az 1994. évi előfizetési díjat, azaz 200 forintot az alábbi számlára befizetni szíveskedjék: OTP körzeti fiókja, Szeged, Aradi vértanúk tere, 289-98008-666. sz., jóváírandó a Módszertani Közlemények 393. sz. számlájára. Köszönjük.

Azt is hálás köszönettel vennénk Iskolaigazgatóinktól, Tanárkollégáinktól, Munkatársainktól és kedves Olvasóinktól, ha újabb előfizetőket is toboroznának. Ez folyóiratunk folyamatos megjelenése, életben maradása szempontjából rendkívül fontos lenne! Minden ebbéli fáradozásukat előre is köszöni a

**MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK
SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA**